

Spomini živijo, če jih delimo

Ko se je zemlja zatresla 1976 - 2026
PRISPEVKI NATEČAJA ZA KRATKO ZGODBO

KAZALO

Uvodna beseda	3
Nagrajenci in utemeljitve	5
Silva Mlekuž: Jutri spet pridem	7
Primož Vresnik: Potresni sunek v skodelici za čaj	13
Ivan Kurinčič: Petdeset let po potresu	20
Zalka Uršič: Zajci so umili zobe in skočili pod odejo	27
Zvonka Roner: Ko se je zemlja zatresla – 6. maj 1976	29
Žarko Rovšček: Dogodkov za več življenj	35
Karla Leban: Spomini živijo, če jih delimo	42
Martina Fon Leban: Potres 1976	48
Jelka Vidica Volarič: Moja nepozabna zgodba iz potresa	51

UVODNA BESEDA

Spomini živijo, če jih delimo

Spomin ni nekaj, kar ostane samo od sebe. Ohranja se, kadar ga pripovedujemo, zapisujemo in predajamo naprej.

Z natečajem *Ko se je zemlja zatresla: 1976–2026* smo želeli spodbuditi zapisovanje osebnih, družinskih in skupnostnih spominov na potrese, ki so zaznamovali Zgornje Posočje. Nastale zgodbe ne pripovedujejo zgolj o trenutkih, ko so se zatresla tla. Govorijo o ljudeh, o izgubi in ponovnih začetkih, solidarnosti in nasploh o življenju, ki se je po potresu nadaljevalo drugače.

V spletni knjižici objavljamo prispele zgodbe. Vsaka na svoj način dokazuje, da ima osebni spomin vrednost tudi za skupnost. Ko ga zapišemo, posamezna izkušnja postane del skupnega spomina kraja in časa.

Zgodba natečaja se s to knjižico ne zaključuje. Maja prihodnje leto jo nadaljujemo z naslovom *Naša tovarna – spomin na začetek industrializacije*. Tokrat bomo v središče postavili spomine na tovarne, delo, delavce in delavke ter na velike družbene in vsakdanje spremembe, ki jih je prinesla industrializacija.

Ker spomini živijo, če jih delimo. In ker zgodovina skupnosti nastaja tudi iz zgodb ljudi, ki so jo živeli.

Rok Dežman,
direktor

NAGRAJENCI IN UTEMELJITVE

1. mesto – Silva Mlekuž: Jutri spet pridem

Zgodba izstopa po izvirni pripovedni zasnovi, čustveni prepričljivosti in slogovni dovršenosti. Osebn izkušnjo potresa leta 1998 avtorica poveže s solidarnostjo, pomočjo ljudem in lastno življenjsko potjo. Krožna zgradba zgodbe ter motiv vračanja dajeta pripovedi posebno globino, naslov pa ob zaključku dobi močan in ganljiv pomen.

2. mesto – Primož Vresnik: Potresni sunek v skodelici za čaj

Avtor skozi izrazito literarizirano pripoved ustvari živ in večplasten portret Tolmina v času potresa leta 1976. Z izvirnimi podobami, lokalnimi osebami, narečnimi elementi in motivom skodelice za čaj prepleta osebno in kolektivno izkušnjo. Zgodbo odlikujejo močan avtorski izraz, bogata domišljajska podoba ter občutek za vzdušje kraja in časa.

3. mesto – Ivan Kurinčič: Petdeset let po potresu

Zgodba prepričljivo in neposredno spremlja pot od trenutka potresa do izgube doma, začasnega bivanja in gradnje nove hiše. Avtor osebni spomin dopolnjuje z dragocenimi konkretnimi pričevanji o obnovi, medsebojni pomoči in spremembah v vaški skupnosti. Posebej izstopa močan razmislek o domu ter o življenju, razdeljenem na čas pred potresom in po njem.

4. mesto – Zalka Uršič: Zajci so umili zobe in skočili pod odejo

Prispevek odlikuje svež, pristen in prepričljiv otroški pogled na potres leta 1976. Skozi drobne prizore vsakdanjega življenja,

lokalni govor, odzive odraslih in otroško radovednost avtorica ustvari živ spomin na dogodek in njegove posledice. Posebna vrednost zgodbe je v kontrastu med otroško neposrednostjo ter strahom, skrbjo in solidarnostjo odraslih.

5. mesto – Zvonka Roner: Ko se je zemlja zatresla – 6. maj 1976

Avtorica poveže brezskrbnost mladostniškega vsakdana z nenadnim izbruhom naravne nesreče. Prizor plesa v dijaškem domu zlagoma narašča v dramatični trenutek, ko običajni svet v nekaj sekundah razpade. Zgodbo odlikujejo živahna pripoved, dobro ustvarjeno vzdušje in dragocena perspektiva mladih, ki so potres doživeli daleč od doma.

JUTRI SPET PRIDEM

Silva Mlekuž

Pri sedemnajstih sem prvič živela sama.

Moj dom je stal na štirih kolesih, le nekaj metrov stran od domače hiše. Starši so si zasilno bivališče uredili v stari kajži ob hlevu, jaz pa sem za svoje domovanje imela tisto malo bivalno prikolico, ki nam jo je po rušilnem potresu leta 1998 dodelila civilna zaščita. Imela je posteljo, omaro, mizico in vrata, ki sem jih za seboj lahko zaprla brez razlag.

Nekaj tednov prej sem na lastno pest uredila vse potrebne papirje za izpis iz srednje šole in mami ni preostalo drugega, kot da jih podpiše. Prijavila sem se v izredni program za poklic natakarja in še zadnjič poskusila srečo z iskanjem mesta pod soncem, kjer nimaš ves čas občutka, da si na napačnem kraju.

Ob petkih in sobotah smo imeli predavanja, med tednom pa prakso iz strežbe. Hotelsko osebje je bilo usklajeno kot dobro utečen mehanizem. Vsak je vedel, kaj mora narediti, kdaj mora to narediti in kam mora stopiti.

“Kaj? A samo nekaj mesecev boš z nami?” se mi je oglasilo za hrbtom. Roka, ki je z garderobne omare jemala delovno uniformo, se je ob tem prijaznem glasu ustavila na pol poti. Čez prsni koš se je širil občutek topline in sprejetosti.

“Mogoče bom pa za zmeraj!” sem odgovorila, kot bi bila malo zadeta. S širokim nasmehom sem se obrnila nazaj – a prav tako hitro, kot se je nasmeh pojavil, je tudi izginil.

Vprašanje sodelavke ni bilo namenjeno meni. Stala sem med zaposlenimi v belih srajcah in črnih brezrokavnikih, poslušala njihove pogovore in imela občutek, da sem prozorna.

Ko sem očetu povedala, da ne grem več na prakso, je odrinil stol in odšel od mize. Čez nekaj minut se je iz predsobe zaslišal njegov glas.

“Ja, zastopim ... vem, da izven sezone ni dela. Bi jo lahko vzeli vsaj čez poletje? Za daljše obdobje itak nima obstanka.” Govoril je z gospo, ki je v Drežnici vodila gostilno s prenočišči.
“Zmenjeno. Hvala. Se slišimo junija.”

Ni bilo treba čakati do junija. Prelomnico je prinesel že april, ko se je prostor pod Krnom čez noč začel polniti z bivalnimi prikolicami in zabojniki, kot bi med preprostimi hribovskimi vasicami nenadoma zrasla počitniška naselja.

Dvanajstega aprila je bila velika noč. Pri fantovi babici in teti iz Drežniških Raven smo se posedli h kosilu ter s koticom ušes spremljali velikonočni govor papeža Janeza Pavla II. “Podprimo ljudi, ki z velikodušnim delom vsak dan gradijo svet večje medsebojne ...”

BUM!

Simultana tolmačka je utihnila skupaj s papežem, televizor pa se

je ob silovitem podtalnem udarcu znašel nekje med jedilnim kotom in mizo. S teto sva skočili pokonci, kot bi bili na vzmeteh, fant pa je zaprepadeno strmel v pečen krompir, razsut na tleh med črepinjami.

V naslednjem hipu je z babico v naročju že tekel skozi hodnik, midve pa za njima. Tla pod nami so skakala gor in dol in po tleh je padalo vse, kar ni bilo pribito. Šlo je za sekunde, a vendar se je zdelo, da se svet nikoli več ne bo nehal tresti.

Ljudje so prihajali iz hiš. Povečini v oblekah, ki so jih imeli pri dopoldanski maši, nekateri pa tudi bos ali v copatah. Ni bilo mobilnih telefonov in obvestil na zaslonih; bilo je samo oddaljeno grmenje in bučanje, kot da se z vseh strani pogorja trgajo plazovi.

Kaj natanko se je zgodilo, smo sprva sklepali po starem ovčjaku, ki se je z zrušenimi tramovi in sesutim ostrešjem sesedel sam vase. Suhozidni kamni so zgrmeli naravnost v stajo, kjer je bila nekoč drobnica.

Hiše po vasi so imele preko sten zarisane cikcakaste razpoke in delovale so srhljivo zamaknjene, kot bi jih nevidna roka potisnila s temeljev. Šele čez čas, ko so začele prihajati prve novice, smo izvedeli, da smo v epicentru enega najmočnejših potresov z žariščem na ozemlju Slovenije.

Skozi listje mogočnega oreha so si pot začele utirati prve kaplje dežja. Mislila sem na sosednjo vas, na rojstni kraj Jezerca. Tam so bili starši in brata. Najboljša prijateljica. Tete in strici. Domače živali. Kaj, če je tam še huje in je kdo umrl?

Našla sem jih žive in zdrave, le pretresene. "Svet' Jožoh nas je obvar'val," so govorili starejši. "Njegov kip v kapelici se je obrnil proti hišam!"

Pomoč je že prihajala. Kot prvi je bil pod vasjo postavljen ogromen vojaški šotor, v katerem smo preživel prvo noč. "Le glej, da me rukneš, če bom drnjohalo!" je rekla soseda Marica, ki je ležala tik ob meni. "In če ti bo mraz, imava tam pri nogah cel kup kolcnov."

Vas je bila v temi, le pred našim bivališčem se je tu in tam na drobno zaiskrilo. "Ne me prijet za besedo," je šepnil Petrinov Jožko, ko je ugasnil cigaret in se kot zadnji spravil v šotor, "ma meni se zdi, da naletava sneg."

Celo narava je bila vsa iz sebe. Namesto da bi nas na velikonočni ponedeljek opogumila z malo sonca, so z oblačnega neba cel dan padale debele snežinke, se oprijemale streh in vej ter pod nogami škripale kot sredi zime.

Sledilo je toliko popotresnih sunkov, da jih nismo več šteli, a jaz sem ta dan dobila svojo prikolico. Bila je na posodo, a za zdaj samo moja.

"Klicali so iz Hrama," je po vratih potrkal oče. "Sprašujejo, če lahko prideš čimprej."

Ostali mladostniki so se vrnili v šolske klopi in v internate, jaz pa sem ljudem, ki so ostali brez domov, delila tople obroke. Gostilničarka Jelka je kuhala za vse. Z njenim možem Paolom sva dvakrat na dan v kombi naložila hrano in se odpeljala po vaseh.

Ljudje so stali pred hišami, za katere so vedeli, da jih čez nekaj mesecev ne bo več. "Nesita, da ne bota lačna," jih je spodbujal Paolo, po rodu Benečan. In včasih so vzeli še za koga. Za staro mamo, za soseda.

"Kdo pravi, da se brez zob ne da jest? Jaz 'snem' prav vse!" se je široko smejala Ručnova Mimi. Vedno je pojedla kar v vaškem objektu, ki so ga od znotraj podpirali železni nosilci. Čiuncu Lojz se je hahljal, da so se mu tresla ramena. "To je najboljše močenje, kar sem ga kdaj jedel." V očeh se mu je kar isknilo, ko je v krožnik pomakal kruh. "Te še bušnen!"

Ljudje so me čakali. Vedeli so, zakaj prihajam in da bom jutri spet prišla.

Nekatere hiše so porušili in postavili na novo, druge so sanirali. Prikolice in bivalne zabojnike so odpeljali. Življenje je teklo dalje.

Odselila sem se v dolino in si najela majhno garsonjero. Gostinsko šolo sem končala, toda v gostinstvu nikoli nisem zares delala. Ob vikendih sem želela biti prosta za gledališče. Na odrih sem uprizarjala in soustvarjala izmišljene svetove, ki so mi edini dali občutek, da ima moje življenje nek smisel.

Čez leta je prišel še en potres. Hiše, ki so jih zgradili po tistem velikonočnem, so zdržale. Tudi ljudje smo.

Odrasla sem, a še vedno sem znala tiho zapreti vrata. Reči "ne pridem več." Se ločiti. Se odseliti. Dati odpoved.

Potem pa sem pri štiridesetih prvič v življenju ostala brez službe.

Kavo sem naenkrat lahko pila ob devetih namesto ob šestih. Razen tistega jutra, ko je žlica iz škatle prišla skoraj prazna.

Čudno je bilo iti v trgovino v sredo dopoldne. Veter mi je kuštral lase in med mojimi koraki je ujet v zračni vrtinec zaplesal majhen list papirja. Z dlanjo sem ga poskušala uloviti, nakar mi je pristal pri nogah. Ozrla sem se naokrog. Oglasna deska. Do tega dne nisem opazila, da pred trgovino sploh stoji. Približala sem se tabli, da tega belega popotnika potisnem nazaj na les – a risalni žebliček je obstal med prsti.

Črke z letaka so strmele naravnost vame.

Iščemo osebo za vsakodnevni razvoj kosil starejšim občanom po Posočju.

Ustnice so se razlezle v nasmeh. Nosnice je napolnil vonj po Jelkini topli kuhinji in zaslišala sem motor Paolovega kombija. Zagledala ljudi, ki čakajo z menaškami.

"Še za Lojza, prosim." Videla sem Mimi za mizo, kako se smeji. "Meni pa kar tukaj!"

Mimi in Lojza že dolgo ni bilo več, in tudi tla so bila že dolgo mirna. A ko sem s telefonom na ušesu stala pred tisto trgovino, je vse v meni poskakovalo.

"Lahko se oglasite že jutri zjutraj," je rekel glas. "Da vidite, a vam tako delo sploh odgovarja."

"Vem, da mi." Prikimavala sem in se smejala skozi solze. "Vem, da mi."

POTRESNI SUNEK V SKODELICI ZA ČAJ

Primož Vresnik

Tolmin, 6. 5. 1976, ob deveti uri zvečer.

Močno se ji je zatresla skodelica za čaj, na podstavku, vendar to ni bila kretnja njene nerodnosti. Zmeraj je držala porcelanaste skodelice trdno v roki in v svoji kuhinji je zmeraj obvladala svoje gospodinjstvo. Položaj okretne gospodinje jo je proslavil v očeh najbližjih. Redko je ubila posodo, razbila kozarec. Porcelanastega posodja v vitrini pa ni razbila niti v mislih. Zmrazilo jo je, da bi poročno posodo none Karle končalo zaradi njene malomarnosti na tleh ali bilo talec njenih napačnih kretenj. Sunek in tresenje. Bila je preveč presenečena, da bi sedaj jasno razmišljala in dojela dogajanje. V tem trenutku ni bila povsem tukaj in to je prispevalo, da je skodelica zletela na tla, vendar se ni razbila. Odprla so se vratca hrastove vitrine. Od groze jo je vkopalo na mestu. Porcelanasta posoda je iz vitrine poletela v enem samem poletu. Skozi kuhinjo. Družno so se kozarci, krožniki ter podstavki znašli v zraku. Lom porcelana je bil grozen za ušesa. Porcelan je odzvonil v enem samem lomu. Beli jušnik se je dobesedno sesedel v črepinje, kakor da bi bil ustvarjen iz tekočega kravjega mleka in ne iz trdne snovi. Vse je postalo nestvarno. Ves materialni svet, ki jo je obdajal, se je zdel iz gibkega, nestanovitnega plastelina, ki se je zvijal pred njenimi očmi. Stene je ruvalo. Stene niso bile več trdne in ko se je pojavila na steni kuhinje razpoka, je dojela, da je potres v Tolminu. Takrat je pomislila, da je epicenter te nesreče v Tolminu in ne v Furlaniji.

Ves čas je obvladovala svoj položaj, po njeni iznajdljivosti in spretnosti so jo vsi poznali, sedaj pa je njen človeški nadzor nad stvarmi popolnoma popustil. Izgubila je nadzor v svojem gospodinjstvu. Najpomembnejše v tem trenutku ji je postajalo lastno življenje. Nič ji ni bilo bolj pomembno od tega, da zapusti kuhinjo. Golo življenje ji je bilo v tej apokalipsi tresenja in sunka edina prava vrednota, vse ostalo se je zdelo postransko. Tresenje in sunek. Samoohranitveni nagon jo je pognal iz kuhinje do stopnišča. Lomila jo je po stopnicah navzdol, komaj je nadzirala svoj tek. Z rameni je zadela gospo Lebanovo. Gospa Lebanova je v zguljenem predpasniku lomila po stopnicah navzdol in v rokah držala namizno uro, ki jo z ročicami varujeta dva porcelanasta angelčka. Potem je v pritličju izletel trgovski potnik Guido Battigelli, ki se je pojavil s svojim vzhodno-nemškim kovčkom na vzmet. Staro vojaško montažno gradnjo je zapuščal s tisto prisebnostjo, ki jo je premogel, ko je odhajal na dolgotrajna poslovna potovanja. Gospod Battigelli je iz stavbe odhajal, kakor da ga zunaj čaka dober poslovni razlog, toda zunaj so ga čakala majava tla. Bronja Čargo se je skoraj zapletla z njegovim kovčkom, ki je bil na tem, da ga njeno krilo pogoltne in ne izpusti. Neljuba situacija bi lahko izzvala padec. Sreča, kovček je samo oplazil priletna zakonca Kenda, ki sta odpirala preperela vrata s steklenimi okenci v pritličju. Priletna zakonca Kenda sta z vreščeco papigo poletela iz stavbe v noč. Pavlina Muznik je Dariju popravljala ovratnik na nočni halji iz ocufanega zguljenega pliša, čim sta prišla v park. Na določenih mestih je bila nočna halja tako zguljena, da je inšpektor komunale zgledal kakor oskubljen star puran. Darij je z roko otresal in odmahoval, saj mu je bila skrbnost žene precej odveč. Četrť čez deveto zvečer je bila na terenu civilna zaščita, prišla je tudi v mestni park, v katerega so starejši Tolminci samodejno

nagonsko znosili stole in žimnice. Noč so preživali na prostem. Civilna zaščita je vso noč preštevala prebivalstvo, spraševala po poškodovanih in pogrešanih. S povišanim tonom glasu je odsvetovala vrnitev v stavbe, ki niso mogle skriti velikih razpok. Nujen popravek v stanovanju bi imel tudi gospod Jermol, toda prizor v bližnji soseski ga je odvrnil od tega. Zdrava pamet ga je srečala, ko je videl prizor. V bližini se je del strehe sesedel v podstrešno sobo. Skupaj s tramom, deskami in betonom se je usul v podstrešno sobo dvonadstropne vile. Postelja se je sunkovito premaknila in s prednjima nogama zadela v zid in hkrati razbila okno, da je desna noga postelje pokukala čez okenski rob. Vendar so nadaljnji premiki postelje izgubili na moči. Postelja je potem obmirovala, njena stara vzmetnica se je dvignila in stisnjena nabrekli. Na njej je ležala poročna bambola, ki je bila do tega trenutka igrača otroškim igram. Zgodilo se je naenkrat, kakor se je tudi potres zgodil povsem nepričakovano in seveda naenkrat. Šele ob zori se je pokazal ves rušilen prizor, vključno s plastičnimi nogami bambole, ki so štrlele iz vzmetnice. Ali je bilo to delo kakšnega popotresnega sunka, je bilo samo golo ugibanje. Dejstvo je bilo, da se s poškodovanimi stavbami, pa naj bo samo praska na zidu, pričinja njihov počasni propad. Sila pa preži v vseh dotrajanih kotih starih načetih stavb. Preži na škripajočih stopnicah, za zidovi, ki tiho lažejo, da so dovolj trdni, in v strehah, ki odmetavajo strešnike. Vsak pristanek strešnika na tla robustno odmeva, saj pada z visokih streh. S prvo zarjo se je odprl pogled na škodo v mestu samem. Odpadli dimniki, popadani strešniki in različno poškodovane strehe so ustvarjali škodo samega mesta Tolmin. Ob zori so nočne skice postale trde podobe. Ob zori so razpoke na zidovih govorile same zase. Potres je preživela tudi stara osnovna šola, zdela se je mogočna in nepoškodovana, toda

kmalu se je znašla na seznamu tistih, ki jih bo potrebno porušiti. Naslednji dan, 7. maja, se je vse zdelo negotovo. Bronji Čargo je svet še zmeraj plesal pred očmi in se upogibal, kakor da je vse narejeno iz neke mehke mase. Svet je postal kakor plesoča gmota. In spraševala se je, kdaj bodo njena stopala ponovno začutila nekdanjo trdnost tolminske zemlje. Na potresno majsko noč se ji je Tolmin zdel, kakor da je iz gline sezidan. Vse se ji je zdelo, kakor da nima prave trdnosti. Spomnila se je legende o ribi Faroniki, ki obrača hrbet nekje na morju in tolminska zemlja zaradi nje doživlja vso svojo negotovost. Ko se premakne, se to čuti daleč naokoli, tako je njej, tolminski gimnazijki, odpiral pogled na potres profesor Janez Dolenc.

Ki poveste, je na Tolminskem nagovor in pozdrav v eni sapi. In naslednji dan ni bilo kaj povedati, Tolminci so reševali, kar se je dalo rešiti. Bronji pa je bilo vse hujše, vanjo sta se naselili zamišljenost in huda stiska zaradi vsega tega razdejanja. Notranje je bilo hujše kakor zunanje. Še sreča, da je premogla preudarnost, ki jo ni silila v nepotrebna dejanja. Starejši so postajali in posedali v parku mesta, kjer je civilna zaščita koordinirala terenske akcije. Čakali, če bo narava še enkrat spustila potresni sunek. Bronja Čargo je do tega potresa svoj dom na Prešernovi ulici imela za dovolj varen in trden. Toda sedaj ni bila več prepričana. Sedaj so se ji vse pozidave zdele, kakor iz lepenke ali kartona narejene, kakor iz gline ustvarjene. Nič ni varno, če se potres pojavi tukaj. Potres pokaže na vso votlost materialnega sveta. Še zmeraj se je svet zvijal pred njenimi očmi in bil je ves mehak. Občutek v njej ni ponehaval. Potres je to majsko noč dosegel svoje, porušil je občutek trdnosti. In kako sedaj uloviti svet, ki se v času potresa pokaže kakor odmev, senčni obris ali oddaljeni glas. Ko je poštar gonil

kolo po rahli vzpetini Brunovega drevoreda, se ji je zdel neresničen. Molče ji je vročil časnik Delo. Bronja je razgrnila časopisni papir. Okoli naslova na naslovnici so se zgrnili vsi starejši prebivalci iz sosednjih ulic. Potresni sunek skozi pet držav je pisalo na naslovnici. Bronja jim je brala: »Zanimivo je bilo reagiranje živali v ljubljanskem živalskem vrtu. Pred potresom in med njim so bile živali čisto mirne, nekaj trenutkov po potresu pa so začele divjati. Najbolj nemirni so bili volkovi, ki so tulili pozno v noč.« »Najbolj klepetava pa je bila najina papiga Kolbi,« se je zasmel Albert Kenda. Zgovornost jih ni zapustila, kljub prečuti noči.

»Tako obsežno da je bilo, tak ramouš je bil,« je ugotavljal Guido Battigelli. »Še sreča, da smo ostali živi,« je prekinila tišino med njimi Franja Leban. Oklenila se je svojih dveh angelčkov na porcelanasti uri, da ne bi slučajno poletela v nebo. In pogledala v smeri, kjer je novinar Tomaž Terček z mikrofonom pobiral izjave med starejšimi Tolminci. »In kam boš ti, Franja, šla s to bekarco,« je vprašal Marij Kemperle poizvedovalno. »Pod božji žlak, živ na britaf ne marš,« se je zasmejala Franja in z njo vsi sosedje, tudi sostanovalci. Kako povzeti vso to dogajanje, nad katerim človek nima oblasti. Bronja Čargo je spet občudovala svojega nekdanjega gimnazijskega profesorja Janeza. Stal je v parku, okrog njega so se zgrinjali tuji novinarji. Ekipi francoskih reportažnih novinarjev je povedal: »Tukaj na Tolminskem, skoraj tisoč kvadratnih kilometrov ozemlja, se sproščajo sile, ki nas presegajo. Zagozdene in speče so vse do trenutka, ko se od časa do časa nekaj temeljno ne premakne in se zemlja zatrese. Mi ostanemo tukaj, v sreči in nesreči. Ne, ker drugam ne moremo, ampak ker drugam tudi ne želimo. Kljub negotovosti bo življenje na Tolminskem teklo dalje. Tisti, ki ostanemo tukaj, ne bi za nič na svetu odšli kam drugam.«

Redkobesednost ni za novinarje, še posebej ne za reportažne novinarje tednikov. Novinarji so trčili v zadržanost domačinov, ki je bila posledica prečute noči in strahu, kaj šele bo. Še sreča, da premoremo pokončne občane, ki jim tudi v hudih trenutkih ne poideta pogum, si je mislila Bronja in Franji povedala: »Potres je bil en zlumakov ramouš. Uničil je moje osebne stvari. Vrgel jih je po tleh, razbil jih je. Nonino poročno darilo je v črepinjah.« »Najbolj mi je žal krdince,« se je oglasila gospa Ivana Kenda. Pazila je na svojo klepetavo papigo Kolbi, ki je osirala mimoidoče s »štimatejte si rito« ali pa z mnogo lepšo in še kako resnično »pegula, mizerija nad vse nas.« Papiga je v svoji klepetavosti skupaj nanosila žgečkljive izraze in imena lokalnih funkcionarjev, kar je postalo predmet javne zabave v mestnem parku. Potres je prinesel nekaj dobrega – vse zamere so bile vsaj za nekaj časa pozabljene. Vsi mejaški spori močno stišani. Potem so se starejši Tolminci pogovarjali o tem, kako so dijaki dijaškega doma Peter Skalar prenočevali kar v gozdu, v bližini sotočja. Žimnice so znosili kar na prosto.

Mačka je pričela obračati glavo proti kletki klepetave papige Kolbi, ki je imela mediteransko govorno napako in je zelo rada opuščala trdi r v izgovorjavi. Papiga je bila barometer lokalnih jezikanj in kletvic, ki pa jih je povezala po svoje. Njen najnovejši nanos besed človeškemu ušesu je pravzaprav ustvarila civilna zaščita in se je skozi papigin kljun slišal kot Velika azpoka, takoj v ušenje. Tudi tukaj je papiga po primorsko opustila trdi r. Siva mačka si ni upala zagnati proti kletki, ker bi imela energičen popravek z Albinom Kendo. Bronja Čargo je z roko segla v žep nočne halje, tam je potipala njej znani predmet, skodelico za čaj. Popolnoma je pozabila na skodelico, ki se ni razbila. Ostala ji je samo še ena skodelica za čaj. »Vse ostale so šle v maloro,« je še dodala Bronja sostanovalcem.

Pod skripto:

Do leta 1977 je sledilo približno tri tisoč popotresnih sunkov. »Tla na Tolminskem nikoli niso mirna,« je dejal starejši Zatolminec. Njemu je že ded pripovedoval, da se na Tolminskem tla vedno tresejo, čeprav po večini komaj zaznavno. Riba Faronika ima Tolminsko še posebej rada. Faronika se v morju obrne na hrbet in dela ramouš. En zlomakov ramouš daleč naokoli.

PETDESET LET PO POTRESU

Ivan Kurinčič

V življenju se zgodi veliko dogodkov, malih in velikih. Mnogo je takih, ki jih hitro pozabimo, nekateri pa z nami ostanejo za vedno. Največji med takimi je bil prav gotovo dogodek, ki ga doživijo le redke generacije. To je bil rušilni potres, ki se je zgodil šestega maja 1976. Vsakemu, ki ga je doživel, se je globoko vtisnil v spomin in ga spremlja vse življenje.

Bilo je okrog devete ure zvečer, ko smo sedeli v kuhinji – mama, osemletna hčerka Jana, štiriletna hčerka Nataša, žena in jaz. Oče je bil tisti čas na rehabilitaciji v Toplicah. Gledali smo televizijsko nadaljevanko o Giuseppeju Verdiju, ki je bila na sporedu RTV Ljubljana. Naenkrat smo začutili močan sunek, se v sekundi spogledali in rekli: "Potres."

Potem je bilo vse tiho. V zgornje nadstropje smo se odpravili spat. Ko smo bili ravno sredi lesenih stopnic, pa je začelo tresti in bučati, kot bi se podiral svet. V trenutku je zmanjkalo elektrike in znašli smo se v popolni temi. Jaz sem prijel Jano za roko, žena je vzela Natašo v naročje in skupaj z mamo smo stekli po stopnicah iz hiše na cesto. S strehe so padali strešniki in se razbijali po tleh.

Ko smo bili že pred hišo, sem Jani šel z roko čez lase in ob strani glave začutil toplo tekočino. Kasneje smo ugotovili, da jo je pri begu oplazila strešna opeka – korec – in da iz rane krvavi.

Tema je bila kot v rogu in nikjer nobene svetilke ali baterije. Ko se je tresenje nekoliko umirilo, je bilo treba poiskati prvo pomoč za Jano. V kobariški ambulanti ni bilo mogoče dobiti ustrezne pomoči, zato smo se morali odpraviti na urgenco v bolnišnico Šempeter. Kot zakleto, je bila baterija mojega avta v mehanični delavnici. Prejšnji dan se mi je namreč izpraznila in sem jo odnesel na polnjenje. Avto je bil nevozen.

Za prevoz se je ponudil sosed, ki je imel fička. Ko smo se vozili skozi Volče in druge vasi, je bila povsod po cesti razbita strešna opeka. Vse do Šempetra nismo srečali nobenega človeka ne avta.

Pred bolnišnico je bilo vse živo, saj so bolniki, ki so bili pokretni, vsi odšli iz sob na prosto in vznemirjeni čakali, kaj bo. Tam je bil sunek potresa blažji kot pri nas, vendar so ga dobro čutili.

V čakalnici prve pomoči sva z Jano čakala kar lep čas. Z zašito rano in obvezano glavo smo se proti domu odpeljali šele okoli tretje ure zjutraj.

Ko smo se vrnili v domačo vas, je bila tam le tišina. V temi sem se pretipal v hišo, misleč, da pojdeva spat v spalnico k ostalim. Ko sem hodil po hodniku in so mi pod čevlji škripali kamenčki in pesek, nisem pomislil, da hodim po ometu, ki je popadal s stropa. Še manj pa sem se zavedal, da v tej hiši ne bom nikoli več spal.

Z dvorišča sem zaslišal glas. Nekdo mi je prišel povedat, da so vsi ljudje z našega konca vasi na polju za vasjo. S hčerko sva odšla tja in poiskala ostale člane družine. Tam smo s sovaščani s strahom preživeli preostanek noči.

Ko se je zdanilo, smo videli, kakšne posledice je pustil sinočnji potres. Po cesti je ležala nadrobljena strešna opeka in vsak si je ogledoval svojo hišo. Večina je imela velike razpoke na glavnih stenah, poškodovani pa so bili tudi stropi.

Na polju, kjer smo preživeli preteklo noč, smo si pripravili ležišča. Vsak je imel kakšno staro plahto namesto šotorskega krila, po tleh pa smo dali nekaj desk in odej.

Država je še pred koncem tedna poslala šotore in počitniške prikolice. Na nekaj mest v vasi so pripeljali stare, nevozne avtobuse, v katerih so potem ljudje spali.

Meni je pomagal sindikat banke, kjer sem bil zaposlen. Za našo družino so pripeljali počitniško prikolico, v kateri nas je skoraj dvajset mesecev živelo kar sedem.

Država je ustanovila Potresno pisarno, ki je delovala v Kobaridu. Nanjo smo se obračali z vprašanji, ki so se dotikala potresa.

Ocenjevalna komisija je pregledala vse hiše. Hiša, ki je bila toliko poškodovana, da v njej ni bilo mogoče bivati, je bila predvidena za rušenje. Na zunanjo steno so ji narisali rdeč krog. Tista, ki je bila manj poškodovana, je bila namenjena popravilu in je dobila rumen krog.

Kdor je imel hišo ocenjeno za rušenje, je pri banki lahko zaprosil za dolgoročni kredit v višini 50 milijonov dinarjev, od katerih je bilo pet milijonov nepovratnih. Vsak se je lahko odločil, ali mu država zgradi montažno hišo ali pa jo bo gradil v lastni režiji. Za slednje si je moral najti gradbeno parcelo.

Potresna pisarna je priskrbela tri vrste tipskih načrtov za hiše, ki si jih je lahko vsak posameznik izbral.

Naša hiša je bila žal predvidena za rušenje. Z očetom sva se odločila, da bova nov dom zgradila v lastni režiji in v bližini stare hiše kupila parcelo.

Pojavljale so se že prve gradbene skupine. Pogodbo za gradnjo hiše sem podpisal s skupino iz Bosne, ekipo šestih ljudi iz okolice Bijeljine. Proti ostalim so se mi zdeli še kar solidni, čeprav je bilo med gradnjo tudi nekaj zapletov.

Opeko sem naročil iz opekarne na Goriškem. Pripeljali so jo z dvema velikima tovornjakoma s prikolico in vsako opeko je bilo treba raztovoriti ročno. K sreči so mi to delo pomagali opraviti brigadirji, ki so tedaj prišli na pomoč. V vsem dežju smo raztovarjali in še danes sem jim hvaležen za pomoč.

Z očetom sva v domačem gozdu sama posekala ves les za tramove in deske. Pri Soči sva presejala ogromen kup peska in najel sem traktorista, da je pesek speljal na gradbeno parcelo.

Tudi temelje za novo hišo sva izkopala sama. Imela sva le kramp in lopato. Razen mešalca za beton, ki sem ga kupil v KZ za 45.000 din, ni bilo nobenega stroja, ki bi olajšal delo.

Zidarji so lahko začeli z delom in sproti sem jim moral razlagati načrt, kako naj izgleda hiša. Pričeli so v jeseni 1976 in planirali smo, da bi bila do zime hiša zgrajena do strehe.

Naša pričakovanja se niso uresničila, saj je sredi gradnje začelo dolgotrajno deževje. Hiša je bila decembra sezidana komaj do polovice.

Prvo betonsko ploščo čez celo hišo smo delali s pomočjo drugih vaščanov 20. decembra 1976. Tisti dan je po malem ves čas deževalo in na koncu smo bili premočeni do kože. S tem se je gradnja za tisto leto zaključila in delavci so odšli nazaj domov.

Vse je šlo nekako na silo. Največji problem je bil, da nisi mogel dobiti materiala, ko si ga potreboval. Železnina je bila edina trgovina, ki je v Kobaridu prodajala cement, apno, železo in ostalo, zato je bila vrsta čakajočih zelo dolga. Večino materiala sem bil primoran kupovati v Italiji, kjer ga je bilo na pretek, pa še cenejši je bil.

Na prepustnico si na mesec lahko uvozil le do določene vrednosti, vendar sem sčasoma vse železo za betonsko ploščo in preklade zvozil na prtljažniku na strehi "prinza". Železne betonske mreže takrat še niso obstajale. Prav tako sem moral na vrat na nos z avtom po cement ali apno, ko je tega zmanjkalo in ga v naši trgovini nisem mogel kupiti. Pri nabavi materiala sem opravil ogromno voženj in po končani gradnji je bil moj avto uničen.

Zidarji iz Bosne so se naslednjo pomlad vrnili. Začela se je gradnja od plošče v prvem nadstropju naprej do strehe. Vreme nam je šlo na roko in dela so potekala relativno hitro. Ko je bila pokrita streha, smo si vsi oddahnili.

Nadaljevali so z notranjimi deli – s polaganjem tal, urejanjem stropov in ometavanjem sten – ter vse skupaj zaključili poleti 1977.

Obrtniki so imeli dela čez glavo. Vodovodarjev, mizarjev, monterjev in električarjev je bilo premalo in veliko truda je bilo

potrebnega, da mi jih je uspelo dobiti do zime. Ostala je še fasada in vrsta drugih del, ki pa niso bila ključna za vselitev.

V novo hišo se je naša družina vselila 20. decembra 1977.

Zbrali smo se pri večerji in posedli okrog mize. Vse je dišalo po svežem ometu, a v nas ni bilo nobenega pravega veselja. Vsi smo bolj kot ne molčali in se gledali s solznimi očmi. Ni bilo topline doma, ki jo je nudila stara hiša, niti tiste domačnosti in zgodovine preteklih rodov. Stene so nam bile tuje.

Naše misli so uhajale nazaj v staro hišo, kjer so generacije naše družine živele vse do šestega maja 1976. Zavedali smo se, da bo sedaj vse drugače in da se bo treba privaditi na novo okolje in življenje.

Spomini so še vedno živi in zasidrani v naši podzavesti. Potres je ločil celo čas, saj govorimo: "To se je zgodilo pred potresom" in "To se je zgodilo po potresu".

Po potresu sta se podoba vasi in način življenja močno spremenila. Prej so bile hiše vse na kupu, držale so se ena druge. Vas je dihala skupaj in skoraj vsi smo bili sosede. Po potresu pa se je naselje razredčilo in vaška skupnost se je nekako razdelila na novi in stari del.

Najboljše njive, ki so jih predhodniki čuvali iz roda v rod za obdelovanje in preživljanje, so pozidane. Po drugi strani pa ima zdaj vsak dovolj prostora, tako v hiši kot ob hiši, kakor terja nov čas in način življenja.

Vsekakor smo potrebovali dolgo časa, da so se stvari vrnile na svoje mesto. A ko sanjam, se po petdesetih letih še vedno nahajam v stari hiši. Vse ostalo je povezano z njo, in tako bo ostalo do konca.

ZAJCI SO UMILI ZOBE IN SKOČILI POD ODEJO

Zalka Uršič

V tistih časih smo otroci imeli eno in edino risanko na dan. Čakali smo jo cel dan in naslednji dan o njej razpravljali pred mlekarncο. Otroci iz majhne vasice, iz Magozda, srečna in brezskrbna družčina. Konec programa za nas je bil, ko so si na črno-beli televiziji zajci umili zobe in skočili pod odejo. Zdaj bodo za odrasle novice o tovarišu Titu. Spat. Maj je. Šmarnice so že začele. Peči v nadstropju ne kurimo več. S sestro Mileno sva hitro v postelji. Mama ima spet ceremonije z bratom. Štiri leta ima in kar naprej joka. Dan je bil dolg, utrujenost naredi, da se oči kar same zaprejo. Naslednji hip se zbudim zunaj. Tata pod eno roko drži mene, pod drugo pa sestro. Obe jokava. Odrasli kričijo. »Potres je bil«. Kaj je to? Prvič slišim to besedo. Nekaj groznega mora biti, saj smo morali ven v hladno noč. Žal mi je, da nisem čutila, kako je treslo. Panika. Vsa vas je na nogah. Nismo več zaspani. Hrlančov Jošk glasno preklinja. Nona Mica po ganku pridrsa k nam in venomer ponavlja: »O, Marija devica, kako je zaropotalo!« Po tleh ležijo korci, podrl se je kamniti zid pred hišo. Vidim tata, gleda v hišo, zaskrbljen je. Mama teka v hišo in nazaj. Vsakič nekaj prinese v naročju in vrže pred nas na tla. Čutim strah in njen pogum, da si edina upa med zidove. Odrasli glasno kličejo k sosedom, da se prepričajo, če je vse v redu. Ukažejo nam, da gremo spat v garažo. Po tleh pognemo odeje. Težke. Sive s črno črto. Tiste še iz vojske. Ni jih škoda. Otroci poležemo in zaspimo. Odrasli ne spijo, en drugemu kažejo, kaj vse je na tleh. Sredi vasi se tolažijo, da je važno samo to, da smo vsi živi.

Vsi so ga čutili, edino Kendov Dori je vse prespal. Nekdo prinese flašo žganja. Poslušajo škripanje v radiu, povejo, da je bil epicenter v Gemoni, v Italiji. Tam je vse zravnano z zemljo. Noč skriva podrte zidove, razpokane stene in grozo v očeh. In tisti občutek, kako majhne pikice smo ljudje, narava pa je pokazala svojo moč. Drugi dan je za nas otroke zabaven. Važimo se, kdo je kje spal. Pri Ruscu so na travniku za hišo naredili šotor iz najlona. Prav zavidam jim. Adanči so šli spat v senik na Brezovco. Pri Jakopu so prinesli strica iz Amerike s stolom vred pred hišo. Žnidarjeva Milka pride spat k nam v garažo. Njihova kašča je kup kamenja. Mama znese v garažo »štrmace«. Ko poležemo, je kot bi spali na skupnih ležiščih v kakšni planinski koči. Pouka prve dni ni. Šola je razpokana. »Podrli jo bodo!« Naše otroško veselje kvarijo le resni obrazi domačih. Tata je zidar, ne bo pustil, da podrejo hišo. Naredil bo nove betonske plošče in bo. Govori se, da bo prišla komisija in bodo na hiše narisali rdeče križe, za rušenje. Pridejo ljudje iz doline. Prinesejo moko, sladkor, spalne vreče in šotore, take zelene iz blaga. Vodo prekuhavamo v velikem loncu. Pouk imamo v Drežnici na šolskem dvorišču. Mize smo prinesli iz učilnice. Z nogo rišem kroge v pesek. Klepetamo, v zraku je neko čudno vznemirjenje. Naše misli so drugje. Učiteljica se ne krega. Kmalu nas začnejo voziti v Kobarid. Na športnem igrišču so prikolice, ena zraven druge. Bele. Adria. V drugem razredu sem. Slikamo se, stojimo v dveh vrstah. Ob meni stoji Jožica Ruscova, ima dve kiti. Deklice smo v krilcih in belih dokolenkah. Dečki so v kratkih hlačah s prstom v nosu. Resni smo. Nihče nam ni rekel: »Lej ga zajčka!« ali pa »sir«, da bi se nasmehnil. Za ozadje so prikolice. Bele. Ena zraven druge. Še vedno ne vem, kako se čuti beseda »potres«. Vem, da nekaj zaropota, padajo kozarci s polic, slike, stene pa dobijo razpoke ali pa iz njih nastane kup kamenja. »Cinga se ku hudič,« mi razloži nona Mica, ko jo vprašam. »Dajte bo(h)g, da ga ne bo več!«

KO SE JE ZEMLJA ZATRESLA –

6. MAJ 1976

Zvonka Roner

Naš dijaški dom, ki je od šol v mestu Tolmin oddaljen dober kilometer, je velika stara stavba s častitljivo zgodovino, kot tudi pestrostjo stanovalcev v njem. Mogočna stavba se nahaja tik nad sotočjem Tolminke in Soče, okrog nje pa se bohota velik park z drevoredi mogočnih kostanjev, javorjev in lip. Pred stavbo je majhen okrogel ribnik z vodomedom na sredini. Ima vse, kar za prebivanje potrebujejo šolajoči otroci vseh starosti, od pretežno višjih razredov osnovne šole do dijakov splošne in pedagoške gimnazije ter srednje ekonomske šole. Poleg visoke osrednje stavbe, kjer so v nadstropjih večje in manjše spalnice, v pritličju pa učilnice in družabni prostor, je v nižjem delu stavbe kuhinja z ogromno jedilnico, skupna kopalnica s tuši, pralnica, hišniški prostori in pisarniški del. Vzgojiteljska zbornica se nahaja zraven glavnega vhoda, od koder je nadzor nad prihodi in odhodi gojencev strogo izvrševan. Najmanjša stavba se zdi nekoliko osamljena, a vendar dopolnjuje celoto; dvorana z velikimi okni z dveh strani in velikim odrom z rdečimi zavesami. Tu se odvijajo kulturni dogodki in enkrat tedensko interni plesi.

Osnovnošolski otroci prihajajo iz oddaljenih hribovskih vasi, kjer so se ukinile podeželske šole, cestne povezave pa niso primerne za avtobusne prevoze. Dijaki srednjih šol prihajajo iz celotne tolminske občine, novogoriškega in kraškega konca, Gorenjske ter nekaj iz cerkljansko-idrijske doline.

»Ustani, zvonilo je, že dolgo nazaj!« zavpije nad mojo glavo Suzi in se smeji.

Komaj odprem zaspane oči in poškilim na budilko. »Ojoj, sedem je že!« se začudim in s sebe vržem odejo. V naglici se oblečem. Ko grem mimo ogledala, ki visi ob vratih sobe s šestnajstimi posteljami, se ustrašim svoje lastne podobe. Skuštrani lasje mi padajo na oči. Odstrem jih visoko na čelo. Okrog temnih oči se bleščijo mavrični kolobarji včerajšnjega ličila. Verjetno je nekaj teh sledi tudi na vzglavniku. Spet bo gospa iz pralnice imela veliko povedati. Z lesenega obešalnika izberem svojo brisačo in grem v kopalnico. Umivanje opravi v mačjem stilu in zdrvim po stopnicah v jedilnico.

»Zajtrk, prosim!« se zaderem na debelušno postavo v belem predpasniku, ki hiti s pospravljanjem in brisanjem popackane okenske police, kjer delijo zajtrk.

Ošine me z ostrim pogledom in nekaj zamomlja predse. Čez pet minut dobim skodelico močno sladkane bele kave in kos kruha, na katerem je opaziti nekaj rdečkastega. Sledovi marmelade, ki ima okus po praženi čebuli. Odgriznem in pojem dva grižljaja, vase zlijem kavo in grem nazaj v sobo.

Nekaj vznemirljivega se plazi skozi odprto okno. Šelestenje dreves v parku je mogoče za odtenek drugačno, kot ostala jutra. Kostanji cvetijo na polno, skrajni čas, da se dijaki zaključnih letnikov začnejo učiti za maturo, kot se glasi nenapisano pravilo, ki se ustno prenaša iz generacije v generacijo. Nisem še tam, a bi bilo dobro razmisliti tudi o mojih zaključnih ocenah drugega letnika. A danes ni dan za težke misli, danes je čas za nova

znanstva, ker na obisk prihajajo dijaki iz novogoriškega dijaškega doma. Vsebina srečanja me ne zanima, vem le, da nam nekaterim odpade nekaj ur pouka, ker bomo delali družbo gostom, vse do večera, ko bo v naši dvorani ples in bo za plesne užitke namesto starega gramofona skrbel pravi ansambel.

Obleko za današnji ples mi posodi kar sošolka Suzi, ki me je zjutraj vrgla iz postelje. Njej mama kupuje obleke na Trbižu v sosednji Italiji, kamor je hodila gospodinjiti k bogatim družinam. Zavidam ji njeno modno oblačenje in sem ji hkrati hvaležna, ker to razkošje deli tudi z menoj.

Bolj ali manj sledim dogajanju na srečanju, vmes si občasno popravim make up, brez tega ne gre. Zadovoljna se pomešam med udeležence, ki si po klopcah parka in v oklici doma krajšajo čas do plesne zabave.

Po osemnajsti uri se dvorana počasi polni, glasbena skupina preigrava domače in tuje hite. Plešemo, izbiramo znane in neznane obraze, prepuščamo se ritmu mladosti, sklepamo nova prijateljstva, rojevajo se nove simpatije.

Moj plesalec je iz okolice Pivke, hodi na elektro šolo, med tednom živi v novogoriškem dijaškem domu. Je visok in leto starejši od mene, ima dolge rjave lase do ramen. Dobro, da me mama ne vidi v njegovi družbi, ne prenaša dolgolascev. Meni je zelo všeč. Prijeten sogovornik s smislom za humor, dober plesalec. Večer kar prehitro mineva, kmalu bo »hora legalis«, kateremu sledi tišina v stavbi, kar pomeni, da se bo zabava kmalu končala, saj se ura že bliža deveti.

Pevec na odru vihti stojalo mikrofona, rokersko razpoložena kitarista in bobnar iz instrumentov izvabljajo ritme, ki navdušujejo tudi najbolj zategnjene dijake, ki so do tedaj plaho stali ob strani. V plesu neznansko uživam, imam občutek, da je cel svet moj.

Lebdim in gledam, ne morem verjeti očem, dogajanje kot v počasnem posnetku na televiziji. Ne razumem naraščajočega hrupa, ki ne prihaja z odra. Oder se prazni, kitarist skoči med množico pod odrom. Kričanje, vpitje, klici na pomoč. Tla se izmikajo, ne dovolijo dotika, kot bi parket, poležen v ribjo kost, postal morje, ki valovi. Izgubim stik s plesalcem, gledam množico, ki beži proti izhodu. Stekla na velikih oknih se med žvenketanjem spreminjajo v leteča rezila, ki padajo na vse strani, ljudi zajema panika, skačejo čez prazne okenske okvirje, kričijo, mahajo z rokami, vlečejo drug drugega, potiskajo, nekateri so na tleh, ne morejo vstati, nekomu krvavi dlan, nihče ne ve, kaj se dogaja ...

Ko se znajdem na prostem, zadiham, stojim ... samo nekaj sekund, mogoče minuta in svet je drugačen; zaprepadeni obrazi, solze, strah, zmeda vsepovsod ...

Gostujoči dijaki se zbirajo okrog svojega vzgojitelja, paniki navkljub bo potrebno oditi domov. Z obrazov berem njih slutijo, da se vračajo nekam, kjer se je domača krajina spremenila od jutra, ko so jo brezskrbno zapuščali. Ni časa za slovo.

Informacije so skope, interni radio po zvočnikih, ki visijo v vsakem prostoru in nad vhodnimi vrati sporoča, da naj vsi previdno zapustimo stavbo in se zberemo v parku. Je sploh še kdo v stavbi? Je uspelo vsem priteči na plano? Smo vsi?

»Potres, to je potres, hud potres, epicenter nekje v naši bližini!« sporoča glas iz zvočnika. »Ostanite mirni, preštejte se med sabo, počakajte nadaljnja navodila!«

Ravnatelj, ki je takoj po koncu uradnega dela srečanja odšel domov, pridrvi s svojim belim renaultom in daje vzgojiteljicam navodila, kako naj postopamo v teh zares izrednih razmerah. Potres na naših tleh ni nekaj vsakdanjega. Večina želi izvedeti, kaj se dogaja v domačem kraju, kako so njegovi domači, predvsem tisti z obmejnih krajev, ker po prvih informacijah kaže, da je epicenter v italijanski Julijski krajini, tik za mejo.

»Nocoj bomo prespali na prostem, ostajamo z vami,« sporoča ravnatelj preko megafona. Odziv stotine gojencev je mestoma navdušujoč, mestoma prestrašen, večina pa samo nemo strmi v mrak, ki lega okrog nas in se ne meni za divjanje notranjosti Zemlje. Noč je topla in jasna. Kam bi šli, če bi deževalo?

»Posamezno boste vstopali in jemali vsak svojo posteljnino, žimnice, predvsem deke in kovtre, da jih boste položili na tla, z drugimi pa se pokrili, kar pomeni, da spite po dva in dva. Dekleta na levo stran parka, fantje na desno stran parka,« skuša biti dovolj natančen in strog z navodili.

Pripravljanje začasnih ležišč traja, vsak iz omarice vzame še kakšno drobnarijo, s katero bo noč pod milim nebom minila hitreje. Karte, knjiga, mali priboljški, prenosna baterijska svetilka, nekateri tudi skriti zavojček cigaret z vžigalnikom. Kako si bomo ležišča razdelili med seboj, predvsem zaljubljeni pari, je druga zgodba. Mladost vedno najde most ali kako že gre ...

Noč ne prinaša spanca, krošnje dreves vlečejo na ušesa naše skrivnosti, tiho ihtenje, strahove, pričakovanja, vzgojitelji bedijo in nas skušajo umirjati. Najstarejši, maturantje, ob spremljavi kitare tiho prepevajo na robu parka, kjer so si zakurili manjši ogenj. »Hora legalis« je nocoj odpihnila nenavadna noč.

Jutro, poleg običajne megle, ki se dviga iznad Sotočja, prinaša tudi vesti o razsežnosti potresa v Posočju in čezmejni Julijski krajini. Občinski krizni štab deli informacije, napotke, šotore, obleke, hrano ... veliko ljudi je ostalo brez vsega, vasi so porušene ... Breginjski kot je uničen ...

Zaradi katastrofalnih razmer pouk do nadaljnjega odpade, gojenci drug za drugim odhajamo domov ... nekateri nimajo kam, a ta trenutek še ne dojemajo, kaj jih bo pričakalo tam, kjer je stala hiša, njihov dom ...

Na starem placu, kjer je avtobusna postaja, se tare ljudi. Poldan je blizu, avtobusi prihajajo in odhajajo. Gledam v asfalt, ki valovi, ponovno trese, zamaja se avtobus, neka ženska izgubi tla pod nogami, asfalt valovi, trese se zemlja, trese se prihodnost ...

DOGODKOV ZA VEČ ŽIVLJENJ

Žarko Rovšček

Zdi se, kot bi iz oddaljenih spominov pozvanjala stara, ne ravno pozabljena, le zbledela ali malo osivela saga. Molovski toni davnih dni mehčajo njeno ostrino. Skozi prizmo petdesetih let se spomini ne zajedajo več neprijetno vame, niso več tako boleči. Posočje so sicer neubranljive, nenapovedane zemeljske sile, le kdo bi jih lahko z gotovostjo napovedal, stresle že večkrat v zgodovini. Naši generaciji so se najbolj živo vtisnili dogodki v drugi polovici preteklega in na začetku tega stoletja. Težko je ostati ravnodušen brez strehe nad glavo, kar so nekateri bridko izkusili. A moramo biti objektivni. Kljub velikanski škodi smo po večletnem celjenju posledic, ob kakšni telesni ali duševni praski, še vedno tu. Marsikje na svetu so potresi terjali visok človeški davek. Nas so ti neprijetni dogodki obogatili tudi z neprecenljivo izkušnjo človeške solidarnosti in medsebojne pomoči. Ali bi v podobnem položaju danes spet lahko računali na takšno stopnjo človeškega sočutja? Mar petdesetletno obdobje, z vsemi spremembami, lahko spremeni tudi osnovne človeške vrednote?

V potresnem letu 1976 sem zaključeval univerzitetni študij v Ljubljani in sem občasno prihajal domov, zato sem to naravno ujmo doživljal večplastno, odvisno od tega, kje sem se nahajal med nizom potresnih sunkov. V zaprtem prostoru je potresna izkušnja povsem drugačna od tiste na prostem. Doživetja so bila glede na moč, trajanje valovanja in spremljajoče dogodke zelo različna, enako tudi njihov duševni odsev in spomin nanje. Pa naj bo! Naj jih nekaj, ne samo resnih, tudi napišem!

Vroča tekma

6. maj 1976, minuto pred 21. uro. Košarkarska tekma med domačim in gostujočim moštvom na igrišču sredi Kobarida je postajala vse bolj živčna. Sodnik je komaj še krotil razgrete igralce. Ob bučnem in nestrpnem vpitju gledalcev je dogajanje že mejilo na množičen pretep. Sredi vrhunca napetosti se je naenkrat v dogajanje vpletel zunanji dogodek, ki na videz ni imel prave povezave z živčno tekmo, pa vendarle. Kot bi posegla navidezna moč, nekakšen deus ex machina iz grške klasike, se je v ozračje zarezal zvok pokajočih korcev z okoliških streh. Hiše so bile tik ob igrišču in razpadla kritina se je začela vsipati med razgrete igralce in gledalce. Eni in drugi so v trenutku obnemeli in obstali kot vkopani. Hipno iskanje pojasnila za vse, kar se je dogajalo, je presekala krik: »Potres!« Le kdo je bil tisti, ki je v vsem, kar se je tiste trenutke dogajalo, prvi prepoznal pritajeno silo iz zemeljskih globin. Presenetljivo, kako lahko nenadoma in v slehernem trenutku močno spremeni običajen tok našega življenja.

V tem trenutku smo se zavedeli, za kaj pravzaprav gre. Redki prebivalci Posočja so morda v sebi že nosili doživetje in izkušnjo potresa, med njimi kateri izmed delavcev iz Makedonije ali generacije, ki je leta 1963 služila vojsko med katastrofalnim potresom v Skopju. Dovolj je, da to doživiš samo enkrat. Pred mano je iz meglice spominov oživela figura profesorja geografije na gimnaziji. Živahno, ponazorjeno z energičnim kriljenjem rok, nam je pojasnjeval zemeljske pojave, vključno z idrijsko prelomnico in za oblikovanje zemlje usodnimi premiki velikanskih zemeljskih plošč. Zgodbo je povezoval tudi s potresi v Posočju v davnih časih, najhujši je bil leta 1511.

Pod šotorskim platnom

Na mizi imam črno-bele fotografije, dokument iz dni po prvem majskem potresu. Na njih so stare, več kot osemdesetletne ženice, najstarejše prebivalke Mosta na Soči, ki so se morale zaradi potresnih poškodb domačih hiš in nevarnosti nadaljnega rušenja začasno naseliti v pritlični stavbi otroškega vrtca. Tam so, v pričakovanju ponavljajočih sunkov, prenočevale na zasilnih ležiščih v večjem skupnem prostoru na tleh. Mlajšim vaščanom iz ogroženih hiš so taborniki postavili šotore. Čez dan je bil vsak od njih lahko na svojem domu. Mlajši so se, razen v nekaterih primerih nevarnejših poškodb, zanašali na svojo poskočnost in možnost hitrega umika na prosto. Mladost je pač že izvorno bolj predrzna in se bolj samozavestno zanaša na lastne moči. Tudi naša hiša je bila delno poškodovana, a sem v šotoru prespal le nekaj noči.

Življenje pa v vsakršnih, še tako nemogočih okoliščinah teče dalje z vsemi svojimi zakonitostmi. Med posamezne ponavljajoče potresne sunke se je vmešal tudi prijateljev skok v zakonski stan; dan, ki ni minil brez priokusa potresnih dogodkov. Na gradu Kromberk so zato na hitro in z levo roko odžebirali protokolarni civilni del poročnega obreda. Matičarja so priganjale zlovešče zijajoče razpoke starega stropa nad nami. Pod enakim vtisom je minil tudi cerkveni del poroke, ki mu je sledilo svatbeno kosilo. Miren dan je vplival tudi na sproščenost svatov, ki so vztrajali do večernih ur. Ko sta se mladoporočenca poslavljala in se odpravljala spat, sem ju pregovarjal, naj zaradi varnosti raje prespita v šotoru. Kljub nevarnosti sta vztrajala, da se za tako noč spodobi spati v lastni hiši. Njuna odločitev je bila neomajna. Sam sem odšel spat v šotor na dvorišču mostarskega vrtca, ko sta se odpravila v precej poškodovan dom.

V zgodnjih jutranjih urah so nas iz šotorov na noge vrgli močni potresni sunki. Razburjenje se še ni popolnoma pleglo, ko sta jo primahala pretresena mladoporočenca. Zakonski stan nemalokrat postreže s preizkušnjami in presenečenji, a sem prepričan, da sta si novopečena zakonca ta prvi skupni dogodek za vselej zapomnila.

»Potresna« diploma

»Kolega, vi ste pa verjetno že blizu zaključka študija pri nas,« je dejal profesor, ko si je med ustnim izpitom v njegovem kabinetu, ti so bili na takratni veterinarski fakulteti prej kot ne pravilo, ogledoval moj poln indeks. Izpite smo takrat opravljali individualno in po dogovoru s predavateljem. »Da, vaš predmet je tudi moj zadnji izpit,« sem odgovoril, od vprašanj že vidno prepoten, saj je bilo to že v prvih dneh meseca julija. »Če je tako, bova zaključila.« Hitro je vpisal oceno, se podpisal in mi segel v roko: »Čestitam!« Naš študij namreč ni predvideval diplomskega dela, zato je bil zadnji izpit tudi formalni zaključek. Potem je profesor, s katerim sva bila že kar dobra znanca, saj sem pri njem opravil že četrti izpit, odprl hladilnik. Tam je hranil »vzorke«. Obema je natočil kozarec gina in nazdravil. Obred sva večkrat ponovila, dokler nisva steklenice izpraznila. Nepredviden »protokolarni« dodatek k dvournemu izpraševanju se je zaključil tako, da sva oba objeta stopila iz fakultetne stavbe in nadaljevala druženje v Mercatorjevem bifeju na drugi strani ulice. Strinjali se boste, da je šlo za dokaj nenavaden zaključek študija. Pa naj bo, sem si mislil, saj je tudi leto dokaj neobičajno, zaznamovano s potresom. Vijugava pot do študentskega naselja ni predmet tega zapisa. Njenega natančnega poteka se niti ne spomnim natančno, a daljši sprehod je gotovo pripomogel k temu, da sem izboljšal negotovo telesno statiko.

»No, kar spodbuden uvod v poklicno delo,« sem si mislil in se spomnil, kako mi je nekoč zabrusil znanec, ki je nekje slišal, da sem se odločil za veterinarski študij: »Eh, veterinarji so sami pijanci.« »Kakor kdo,« sem mu odvrnil: »Kaj pa drugi poklici, ki so na terenu povezani z dnevno skušnjo žlahtne kapljice? Vse se začne in konča v glavi.«

»Ja, cepili smo!«

Naravne ujme skoraj vedno prinesejo s seboj še kopico drugih, nepredvidenih težav.

Služba, ki sem jo začel že nekaj dni po diplomi, saj me je štipenditor že pričakoval, se je začela nenavadno. Izredne razmere ob potresu, ki je bil ob številnih smrtnih žrtvah v sosednji Furlaniji veliko bolj tragičen kot v Posočju, so povzročile tudi nevarnost izbruha epidemije slinavke in parkljevke. Zdi se, kot bi se uresničeval star pregovor: »Kadar ima hudič mlade ...« Poleg drugih epidemioloških ukrepov, predvsem v živilski industriji in prometu, je bilo potrebno vzdolž državne meje oblikovati varnostni pas, ki naj bi preprečil širjenje nalezljive bolezni iz Furlanije v notranjost naše države. V ta namen je bilo potrebno čimprej preventivno cepiti vso populacijo govedi in ovac. Ukrep je zajel celotno takratno občino Tolmin, torej od Loga pod Mangartom in Trente do Podbrda in Kanala. Njegova učinkovitost je bila odvisna od hitrost izvedbe, zato razpoložljivi kadri v veterinarski službi niso bili dovolj, saj je njihovo običajno delo morale potekati čimbolj normalno. Sledila je mobilizacija ekipe, ki so jo sestavljali domači veterinarji in absolventi veterinarskega študija. Na podjetju so me obvestili, da sem začasno dodeljen ekipi za izvajanje cepljenja. Na terenu sta me običajno spremljala še eden ali dva študenta.

Razpršili smo se po celotni širši Tolminski, vsak večer pa smo se sestali v današnjem hotelu Dvorec (takratni hotel Krn) v Tolminu, analizirali potek akcije in načrtovali območja, kjer bomo delovali naslednji dan. Kljub temu da sem že zaradi hribovskih izkušenj Tolminsko dobro poznal, sem izkusil marsikaj novega iz prakse.

Našo »misijo« smo po približno dveh tednih zaključili s sklepnim druženjem na Livku, v smučarski koči, ki je že davno ni več. Vabila je občinska uprava. Prešerne volje smo se v zgodnjih jutranjih urah vračali v konvoju vozil v dolino. V Idrskem nas je ustavila policija. Kolega, ki je vozil avto na čelu kolone, je na vprašanje »kje ste bili« prav nedolžno odgovoril: »Ja, cepili smo.« »No, potem pa kar naprej,« je namignil mož postave. Kot izkušen »lokalec« je kolega dobro poznal, ne vem pa, kakšen vtis je dobil o cepljenju in njegovih izvajalcih.

V objemu gora

Jeseni se mi je nezadržno bližal datum odhoda na služenje vojaščine. V potresnem vzdušju, pod vtisom resnejših dogodkov minulih dni, sem hotel zadnje trenutke svobodnega civilnega stanu začiniti z odhodom v hribe. Odpravil sem se v Zadnjo Trento in se povzpел do planine Zapotok. Nisem imel kakšnih visokotečih ciljev, čeprav sem prepričan, da bi se ob drugačem poteku dogodkov tistega dne težko ubranil bližine Bavškega Grintavca. Zaželel sem si nekaj sprostitve v svetu tišine sredi mogočnega naravnega okolja. Zavedal sem se, da se bom moral hribom za nekaj časa odreči in to kljub temu, da so me vpoklicali v planinsko enoto. V vojaški uniformi je to vendarle popolnoma drugače kot pri podvigih po lastnih željah. A glej ga, zlomka, prelestno šepetanje tišine med počitkom in okrepčilom na planini, ki so jo tu in tam zmotili kriki ptic, ni dolgo trajala.

Naenkrat drget tal pod nogami. »Kolikokrat že letos?« sem pomislil. Doživetje potresa, značilno za zaprte prostore, je bilo tu povsem drugačno, brez paničnega bega na prosto. Bil sem namreč sredi neomejene prostosti, v mogočnem zatrepu, podkvastem objemu okoliških gora. Mogočno valovanje me je prikovalo na tla. Brez strahu sem lahko prisluhnil podorom, bobnenju številnih skal, ki so se kot posledica rušilnih učinkov kmalu začele kotaliti navzdol. V veličastnem amfiteatru sem se, primerno oddaljen od vznožja vršacev nad seboj, počutil varno. Na ravnem delu planine se je kotaljenje sklanih gmot počasi umirilo. Občasno sem opazil še panično bežanje preplašene divjadi. Tišino je prežle še značilen vonj po žveplu, posledica močnih medsebojnih trkov kamenja. Mogočna predstava je bila končana, ugasnil je načrt, da bi se podal naprej proti vrhu Bavškega Grintavca.

Kmalu sem oblekel vojaško suknjo. Kako težko je bilo s potresno izkušnjo povsem mirno sedeti v natlačeni kletni predavalnici. Obremenitev s tem, da se lahko vsak trenutek naravna sila spet prebudi, in s tem, kako se čimprej umakniti na prosto, je bila kar huda. Precej časa je trajalo, da sem predavanja začel poslušati bolj sproščeno.

Čas usodnih dogodkov v Posočju se neusmiljeno oddaljuje. Potresu leta 1976 so sledili še drugi. Časovni odmik celi vsakršne rane, na trenutke žalostne spomine, ob tem pa utira prostor tudi bolj šegavim zgodbam. Pa brez zamere!

SPOMINI ŽIVIJO, ČE JIH DELIMO

Karla Leban

Zemlja se je umirila. Jaz še ne.

Ljudje pogosto ne razumejo, zakaj me je še danes strah potresa.

»Saj je že petdeset let,« rečejo. »Potresi trajajo le nekaj sekund.«

Res je. Zemlja se trese le nekaj trenutkov.

Spomini pa ostanejo.

Moji se začnejo v noči na 6. maj 1976.

Stara sem bila sedem let, moj brat komaj tri. Globoko v noči me je iz spanja prebudilo bobnenje. Najprej sem mislila, da sanjam. Potem se je začela tresti postelja. Omara je zaškrtala, steklo je zacingljalo, stene so se oglasile z zamolklim pokanjem.

Mama in oče nista rekla skoraj ničesar. Vsak je pograbil enega od naju in stekli smo iz stanovanja.

Na dvorišču je bila zmeda. Ljudje v pižamah, bos, prestrašeni. Nekdo je jokal, nekdo je molil. Še danes vidim soseda, ki je v paniki skočil čez balkon, samo da bi bil čim prej na prostem. Takrat nihče ni razmišljal razumno. Vsi smo poslušali samo nagon.

Naslednje dni smo živeli pred blokom. Spali smo v šotoru, postavljenem ob strani stavbe, da nas ob morebitnem porušenju ne bi zasula. Moj brat je po otroško raziskoval okolico, jaz pa sem poslušala vsak najmanjši zvok. Zdelo se mi je, da zemlja nikoli več ne bo mirovala.

Ko smo podnevi za kratek čas odšli v stanovanje, sem prvič videla, kako lahko potres spremeni dom. Po tleh je ležal odpadli omet. Na strehi je manjkalo nekaj strešnikov. V kleti so bile razbite steklenice domačega soka, ki jih je mama skrbno pripravljala za zimo. Sladek vonj malin in bezga se je mešal z vonjem po prahu, vlagi in razbitem steklu. Tudi otrok je razumel, da nekaj ni več tako, kot bi moralo biti.

A najbolj boleč spomin ni povezan z razpokami v zidovih. Oče se je vrnil v stanovanje po odeje in nekaj najnujnejših stvari. Ravno ko je bil na sredini stopnišča, med velikima oknomi, je zemlja ponovno stresla.

Še danes ga vidim.

Vidim blok, ki se ziblje.

Vidim očeta, ujetega v njem.

In deklico, ki stoji na dvorišču, joka in ne more storiti ničesar. Mama je skušala ostati mirna. Danes vem, da jo je bilo enako strah kot mene.

Ko smo se po nekaj dneh vrnil v stanovanje, sem sprejela odločitev. Moja najljubša punčka bo vedno pri roki. Če bomo morali še kdaj zbežati, ne bo ostala sama.

Jeseni sem prvič sedla v šolsko klop.

Naša šola je bila po potresu poškodovana, zato so začeli graditi novo. Do takrat smo prvošolci obiskovali pouk v barakah na Brajdi. Spominjam se peči, ki jo je učiteljica Ivica skrbno kurila, da nas ni zeblo.

Nekega dne smo odšli na sprehod pod Brajdo.

In potem ...

Kot bi nekdo zazibal ves svet.

Trava pod nogami ni bila več trdna. Bila je kot gugalnica.

Danes bolj kot svoj strah razumem učiteljičin obraz. Ostala je mirna. Nas mirila, čeprav je morala biti tudi sama prestrašena. Počasi nas je odpeljala nazaj proti učilnici.

Kmalu zatem so začeli prihajati starši.

Mama mi je pozneje pripovedovala, da so jim v službi dovolili oditi in da sta s sodelavko skoraj pretekli pot do šole. Šele ko sem sama odrasla, sem razumela, kako dolga je lahko pot starša do otroka.

Leta so minevala.

Strah se je potuhnil.

Nikoli pa ni odšel.

Po velikonočnem kosilu leta 1998 smo sedeli za mizo.

Starša, brat, noseča svakinja in jaz. Ob kavi smo se pogovarjali, ko je hišo ponovno streslo.

Ne vem, kako sem prišla ven.

Ne spomnim se, da bi vstala.

Ne spomnim se, da bi si obula čevlje ali oblekla jakno.

Ko smo stali na dvorišču, sem ugotovila, da sem naredila vse to. Telo je vedelo, kaj mora storiti, še preden je razum dohitel dogajanje.

Potem smo vsi pogledali svakinjo.

Pod njenim srcem je bilo novo življenje.

Takrat je bil naš največji strah namenjen njemu.

Leta 2004 sem bila sama doma. Sedela sem na balkonu in študirala. Okoli mene je nenavadno brenčalo nešteto čebel iz sosedovega čebelnjaka. Postale so tako nadležne, da sem jezno odšla v stanovanje, zaprla vrata in se odpravila na sprehod po Tolminu.

Danes se včasih vprašam, ali so čebele slutile nekaj, česar ljudje nismo.

Ko sem bila malo pred križiščem, so se tla ponovno zazibala. Stekla sem proti domu.

S strehe je padlo nekaj strešnikov.

Srce mi je razbijalo tako glasno, da nisem slišala ničesar drugega.

Danes je od prvega velikega potresa minilo petdeset let.

Hiše so obnovljene. Šole stojijo. Strehe so zamenjane. Na mestu razbitih steklenic so že zdavnaj nove police.

Tudi življenje gre naprej.

Toda potresi ne pustijo razpok samo v zidovih.

Nekatere ostanejo v človeku.

Še danes imam ponoči torbico, avtomobilske ključke in najnujnejše stvari vedno pri roki. Na telefonu imam aplikacijo, ki me obvesti o vsakem potresu. Ob vsakem nenavadnem tresljaju najprej obstanem.

Šele nato pomislim, da je morda mimo pripeljal tovornjak.

Ljudje pravijo, da pretiravam.

Jaz pa vem nekaj drugega.

Zemlja se je po vseh teh letih že zdavnaj umirila.

V meni pa se ni nikoli povsem nehala tresti.

POTRES 1976

Martina Fon Leban

»Zemlja – ta velika krogla plinov, vode, kamenja, lave in prsti, je nemirna, drhteča stvar. Nastajajo potresi in vulkani, ker se skalni skladi počasi gibljejo gor in dol, kakor se leseni plohi gibljejo na vodi.« To je bil odstavek besedila iz knjige V svetu narave Walta Disneyja, ki mi ga je brala mami tistega večera, 6. 5. 1976. Stara sem bila 8 let. Čeprav je bila mami zmeraj utrujena od težkega dela, je vedno našla čas zame in zanimivo branje večerne pravljice.

Kar naenkrat se je vse okoli naju zatreslo in zaslišalo se je zamolklo grmenje. »Mami, kaj je to?« »Najbrž je tovornjak oplazil vogal sosedove hiše,« je rekla in mi brala naprej. Čez eno minuto pa se je drugič, veliko močnejše in glasneje streslo.

»Tini, greva ven! Na balkon!« Z Morizne je bobnelo, kamenje in skale so se drobile in padale. Neznosen zvok, ki ga ne bom nikoli pozabila. »Noter gremo, konec je!« so bile mamine obupane besede, ki so me še bolj prestrašile ...

Potem se je vse umirilo, vaščani Trnovega smo se zbrali zunaj, mi in najbližji sosedi za Toncinovo hišo. Tudi moja dva prijatelja sta bila tam. Eden od njiju, mlajši od mene, je bil zelo pretresen in je ponavljal: »Mama, a bo še sunk? Mama, a bo še sunk?« Drugi, starejši, pa je razlagal, da je na stranišču ravno bral strip Alana Forda, ko se je zatreslo.

Ne vem, ali se je samo pretvarjal, da ga ni strah, ali je bil res tako pogumen, da ga potres ni ganil in bi le rad strip prebral do konca.

Glasove vaščanov je preglasilo brnenje motorja. Iz reševalnega vozila se je glasilo vprašanje, ali je med nami kdo poškodovan. Na srečo ni bil nihče in peljali so naprej proti Srpenici. V naslednjih dneh so možje postavljali začasne šotore iz ponjav in lesa. Neke noči je bila nevihta in stric Konavc je stoje zaspal, ko je držal ponjavo. Sestra ga je neuspešno budila in nekaj vzmetnic je bilo mokrih.

Šotor sem čez nekaj dni zamenjala za kamp prikolico. Dobile so jo samo družine z majhnimi otroki in starejšimi vaščani za bivanje čez noč. V njej sem bila prvič in zdela se mi je čarobna. Majhen kuhalnik, dve zložljivi postelji, majhne omarice in zavese, mini poličke. Velikokrat sem se igrala, kako postiljam, pomivam in kuham. Bila je blizu zvonika in ko sem hodila mimo, sem podoživljala televizijski posnetek iz Breginjskega kota. »Joco, snemaj!« so velele besede snemalcu, ko se je zvonik izrazito tresel. Predstavljala sem si, da se tudi naš zvonik trese in ruši.

Ob vrnitvi v šolo smo z zanimanjem skozi okna gledali, kako so pristajali helikopterji na kraj, kjer je danes velika telovadnica. Dovažali in odvažali so gradbeni material. V spominske knjige smo si med sošolci kaj napisali ali narisali. V moji so bile kar tri strani narisanih helikopterjev. Otroci s potresnega območja smo šli takrat v Savudrijo. Prvikrat sem bila na morju. Spomnim se, da smo na voščilnice ob novem letu 1977 napisali »Srečno novo leto in naj se nikoli več ne ponovi leto 1976«.

Še danes se na Morizni vidi velik podor in včasih, ko pogledam proti njemu, se spomnim na tiste čase. Med ljudmi je takrat vladala velika solidarnost in hvaležna sem vsem, ki so pomagali obnoviti ranjeno dolino.

Dodala bi samo še mamine besede: »Veš, Tini, nobeden, še tako rušilen potres, ni hujši od vojne.« Nikarte, nikarte riba Faronika in zbogom orožje ...

MOJA NEPOZABNA ZGODBA IZ POTRESA

Jelka Vidica Volarič

Bilo je davnega leta 1976.

Z možem sva si ravno ustvarila mini dom. Majhno dvoposteljno sobico in skupno kuhinjo. Takrat je bil WC še za hišo »na štrbunk«. Bila sem v osmem mesecu nosečnosti. Vozila sem se z avtobusom iz Kobarida v Tolmin v osemurno službo. Takrat nismo dobili bolovanja za nosečniško bruhanje, ki je pri meni trajalo 5 dolgih mesecev, šele šesti mesec je bilo vse normalno. Mož me je vsak dan čakal pri avtobusu, da sva šla na zrak vsaj 2 uri. Delala sem namreč kot frizerka (kemikalije).

Tistega 6. maja sva bila ravno 10 min. do 9h pri sv. Antonu nad Kobaridom. Mož Darko si je zaželel pivo in sva se ustavila v kobariškem hotelu. Da se ne bi. Ravno sva se usedla, so zažvenketale šipe. Jaz pa pokonci – »Pojdiva,« sem rekla, ker sem brala, da tretjič močno zatrese. Zasmejali so se, ko je zatreslo drugič, mi niso verjeli, tretjič pa je bilo hudo. Zavladala je panika, vreščanje, popolna tema in gužva. Pomikali smo se proti vhodu v temi. Trajalo je celo večnost, tramovi na stropu so ječali, ljudje so panično kričali. Jaz sem se nekoga prijela za moški pas, eno roko sem držala nad glavo. Ko se je vse umirilo, je nekomu uspelo odpreti vhodna vrata, ki so se odpirala navznoter. Ko smo končno prišli ven, je bilo pred vhodom 1 m v višino opeke s strehe.

Vsi smo se zbrali na otočku pred Gotarjem, kjer naj bi bili varni. Moja deklica se je v meni tako zelo tresla. Obrnila sem se stran od množice in mirila dete v meni. Jo božala in ji prigovarjala, da je vse v redu. Nakar slišim med vsem paničnim kričanjem smeh oz. krohotanje. Obrnem se proti temu smehu – smejejo se mojemu možu, ki še vedno drži v roki visoko nad glavo pol kozarca piva. Potem sva se odpeljala domov po stranski cesti pod Kobaridom. Ulice so bile namreč polne strešne opeke. Cesta pod Kobaridom je imela pri strani 3–5 cm razpoko. Ko sva prišla domov, je bil dom tako razpokan, da v njem ni bilo mogoče bivanje.

Na travniku za hišo, stran od vasi, so vsi vaščani naredili z najlonom pokrite zasilne šotore. Prva noč je bila zelo težka. Od šoka sem dobila 40 °C vročine in rahle popadke ki so trajali 3 ure. Moža Darkota ni bilo. V Kobaridu so s pokojnima Rikotom in Dragom Gotarjem pomagali starejšim in pomoči potrebnim iz porušenih in popokanih hiš.

Ko je ob 4h prišel domov, me je takoj peljal na urgenco v Tolmin. Takrat nismo imeli telefona. Zdravnik me je poslal na bolovanje v Trento k staršem, saj tam ni bilo od potresa nič poškodovano. Poleg tega, v vsej tisti zmedi, so mi v Tolminu izgubili dokumentacijo za 2 meseca bolovanja. Morala sem 5 mesecev po porodu v službo.

Dom, kjer smo z dojenčkom bivali, so za silo pozidali. Hišo so namreč morali podreti do prve plošče. Centralne kurjave ni bilo. V sobi smo imeli malo električno pečico. Po par mesecih smo končno dobili majhno kletno stanovanje, ki je bilo predhodno zapečateno zaradi vlage. Moja hčerka je bila zaradi vlage stalno bolna.

Stanovanje bi morali čakati za družino pa 10 let. Tako sva z možem oba vzela redni kredit. Tako smo živeli pri eni plači 9 let. Dokler se kredit ni zmanjšal. Po 5 letih smo se končno preselili v popolnoma nedograjeno hišo. Ni bilo centralke, ni bilo fasade.

Z BATERIJO POD »POUŠTROM« sem pa spala vsaj 20 let.

Ko smo doživeli še velikonočni potres, sta bila oba otroka že odrasla. Tako da mati narava poskrbi za našo majhnost, da nikoli ne pozabiš.

Prispevki in več informacij o natečaju

Knjižnica Cirila Kosmača Tolmin
Tolmin, oktober 2026

Komisija za izbor nagrajenih prispevkov: Rok Dežman,
Peter Pavletič in Jožica Štendler

Besedilo: Rok Dežman

Vir fotografije: Ministrstvo za kulturo, INDOC center, foto Gorjup

Oblikovanje: Klemen Tonkli

Natečaj podpirajo: Občina Bovec, Občina Kobarid in Občina Tolmin

